

El Moviment Natural de la Població. Una font per a l'estudi de la població

TERESA ANTÒNIA CUSIDÓ I VALLVERDÚ

Dins del camp de la demografia és cabdal conèixer una font estadística de gran interès, el Moviment Natural de la Població. La informació recollida en la seva publicació permet l'estudi demogràfic del comportament de la població com a resultat de la interacció dels naixements, de les defuncions i dels matrimonis que li han sobrevingut en el decurs del temps.

Per tal de donar una visió global de la font s'ha considerat convenient tractar-la en perspectiva històrica. La nostra presentació del Moviment Natural es desdoblarà en dos articles. En el present es recollirà el seu origen, els conceptes emprats i la informació de base d'on s'extreuen les dades que conformen la publicació. Es deixarà per a un proper article tot el que fa referència a la tabulació de les dades en funció dels diferents criteris de classificació, així com els problemes que presenta la utilització de la font, de les quals farem aquí tan sols una breu introducció.

1. INTRODUCCIÓ

En demografia, les fonts es defineixen en funció del tipus de magnitud, és a dir, de la informació que registren. Existeixen dos grans tipus de magnituds, els fluxos i els estocs.

L'estoc és una magnitud de dimensió instantània, referida a un espai determinat i composta per objectes (nombre d'individus, etc.); és de naturalesa palpable. Un exemple seria el nombre d'habitants que tenia Catalunya a les zero hores del 31 de març de 1991.

En conseqüència, les fonts demogràfiques que registren estocs fan referència als individus amb les característiques que els són pròpies (sexe, estat civil, edat, professió, nivell d'instrucció, etc.). A través d'elles sabrem quantes persones hi ha en un espai determinat i quines característiques personals les defineixen en un instant concret i precís del temps. D'una forma col·loquial podríem definir aquestes fonts com una «fotografia instantània» o com un inventari de la població. Les fonts estoc d'interès demogràfic clàssiques són el Cens de Població i el Padró Municipal d'Habitants.

El flux és una magnitud que fa referència a un període de temps, és una suma d'instants. Per tant, un flux no estarà compost per objectes palpables, sinó per esdeveniments (naixements, matrimonis i defuncions) que han de ser comptabilitzats en un interval temporal. Un exemple seria el nombre de naixements registrats a Catalunya durant l'any 1991.

Per tant, les fonts de fluxos faran referència als esdeveniments, és a dir, als canvis que s'hagin produït en el decurs del temps en un estoc determinat. Per exemple, la diferència observada entre el volum poblacional registrat l'1 de gener de 1991 i l'1 de gener de 1992, en una mateixa àrea geogràfica, seria producte dels naixements, de les defuncions i de les migracions esdevingudes en el decurs d'aquest any. Així mateix, la diferència en el nombre de casats entre ambdues dates seria resultat dels matrimonis, de les separacions, dels divorcis, de les defuncions i de les migracions esdevingudes durant el mateix període. La font demogràfica de fluxos per excel·lència és el Moviment Natural de la Població, coneguda per les seves sigles com a MNP.

En resum, en funció de les magnituds demogràfiques, dels fluxos i dels estocs, es defineixen dos tipus de fonts, els recomptes o inventaris de població (censos i padrons) i les fonts contínues, com el registre civil (a partir del qual s'elaborarà la publicació del Moviment Natural de la Població) i el registre parroquial.

Els censos i els padrons de població donen una visió estàtica de la població i, malgrat la possibilitat de realitzar comparacions intercensals, aquestes no permeten una anàlisi satisfactòria del seu moviment evolutiu o fluxos.

El creixement total de la població, objecte d'estudi de la demografia, està compost pel moviment natural i pel moviment migratori. Una població és el resultat de la interacció del creixement natural o vegetatiu (naixements menys defuncions) i del creixement migratori o saldo migratori (immigració menys emigració).

L'equació que mostra la dinàmica d'una població registrada en un instant inicial (P_0) i, exactament, deu anys més tard (P_t) seria:¹

$$[\text{Població final}] = [\text{Població inicial} + (\text{Naixements} - \text{Defuncions}) + (\text{Immigracions} - \text{Emigracions})]$$

o, el que és el mateix,

$$[P_t - P_0] = [\text{Creixement total}_{(0,t)}] = [\text{Creixement natural}_{(0,t)} + \text{Creixement migratori}_{(0,t)}]$$

Per tant, la importància de la font analitzada en el present article rau en el fet que informa sobre els esdeveniments vitals, permetent així l'estudi del creixement natural de la població.

2. DEFINICIÓ

Les estadístiques que conformen la font anomenada Moviment Natural de la Població (MNP) registren els fluxos demogràfics que fan referència als esdeveniments vitals de la població, inherents a la naturalesa biològica dels individus, com el naixement, la defunció i, atès que la reproducció està culturalment vinculada a l'esposori, el matrimoni i la seva dissolució; tots ells relacionats i condicionats pel paràmetre biològic de l'edat.

En el cas espanyol, la informació publicada en el MNP s'obté a partir del Registre Civil. El Registre Civil és l'instrument públic, l'arxiu estadístic legal on es realitza la inscripció obligatòria dels esdeveniments vitals per part dels propis interessats, dels seus parents o de l'autoritat competent. A Espanya, el registre depèn del Ministeri de Justícia, s'organitza per municipis —els ajuntaments són els encarregats de la seva execució i manteniment— i s'efectua sota l'autoritat d'un jutge encarregat del Registre Civil.

Les dades del Registre Civil donen lloc al MNP. Simultàniament a la inscripció efectuada en els llibres del Registre Civil dels naixements, dels matrimonis i de les defuncions, es complimenta obligatòriament el corresponent butlletí estadístic. En aquest consta

1. P_t representa la població registrada a Valls exactament deu anys més tard, seguint el nostre exemple, el nombre d'individus presents a Valls a les zero hores del 31 de desembre de 1980.

L'anotació (0,t) que acompanya els diferents esdeveniments vitals (naixements i defuncions) i a les migracions (immigracions i emigracions), així com els diferents creixements (creixement total, creixement natural, etc.) significa el nombre de naixements, defuncions, immigracions i emigracions esdevinguts, i els respectius saldos nets en el cas dels creixements, en la població de Valls des del moment «0» (zero hores de 31 de desembre de 1970) al moment «t» (zero hores de 31 de desembre de 1980).

la informació sociodemogràfica de les persones afectades pel fet enregistrat. L'Instituto Nacional de Estadística (INE), com a organisme estadístic oficial d'abast estatal, recull els butlletins i procedeix a la informatització i explotació de les dades de forma numèrica, en estar protegides pel secret estadístic que prohibeix l'ús nominatiu de les mateixes. La nova estructuració administrativa de l'Estat fa que durant la dècada dels anys vuitanta algunes funcions o competències exclusives de l'INE fossin transferides o delegades, mitjançant convenis de col·laboració, als instituts d'estadística autonòmics, els quals podran realitzar publicacions pròpies del Moviment Natural de la Població de la seva comunitat autònoma al poder treballar amb els butlletins i elaborar les estadístiques (a Catalunya el conveni entre l'Instituto Nacional de Estadística i l'Institut d'Estadística de Catalunya fou signat l'any 1983).

Així doncs, el Moviment Natural de la Població és la publicació, amb periodicitat anual, dels resultats obtinguts a partir de les dades procedents del Registre Civil introduïdes en els corresponents butlletins estadístics. És la font que recull, a més dels esdeveniments vitals ja mencionats, d'altres informacions complementàries com els avortaments, els parts i les morts fetals tardanes, agregant la informació per unitats territorials i tabulant-la segons diferents criteris de classificació.

3. ORIGEN I EVOLUCIÓ HISTÒRICA DEL MOVIMENT NATURAL DE LA POBLACIÓ

3. 1. *El precedent: els registres parroquials*

L'antecedent o precursor del Registre Civil no és altre que el registre eclesiàstic dels baptismes, matrimonis i defuncions, registre que compta amb una llarga tradició en els països de l'Europa occidental. De fet, la seva existència es remunta a l'Edat Medieval (a França alguns registres daten del segle XIII, a Espanya comencen a aparèixer de forma discontinua en algunes parròquies des dels segles XIV i XV).

Aquesta pràctica de registrar els fenòmens demogràfics es va difondre de forma generalitzada durant el segle XVI en l'Església catòlica, especialment a partir del Concili de Trento (1563), quan es va dictaminar l'obligatorietat de realitzar en cada parròquia una matrícula dels baptismes, òbits i matrimonis del seus feligresos per tal de vetllar pel compliment dels preceptes religiosos (el compliment pasqual, la bigàmia i els impediments de consanguinitat) i de controlar els béns, principalment intestats, dels difunts. Posteriorment,

aquest registre va ser codificat amb l'aparició del *Rituale Romanum*, el 1614.

A Espanya es reglamentà aquest costum a partir de la Reial Cèdula de 12 de juliol de 1564, per la qual s'obligava a cada parròquia a portar llibres de registres sacramentals, en els quals s'havien d'anotar els naixements, els matrimonis i els enterraments que hi tinguessin lloc. En aquest mateix sentit, es disposen diferents ordes per als sacerdots d'altres països i confessions; per exemple, a Suècia l'Església protestant compta amb registres eclesiàstics des del 1608, l'Església catòlica del Quebec des del 1821 i els sacerdots anglicans inicien el mateix procés en el segle XVI.

Però el grau de cobertura dels registres eclesiàstics és variable entre les parròquies i al llarg del temps en dependre de la diligència del mossèn, de la dedicació del bisbe en el control de la qualitat dels registres a través de les seves visites pastorals i de la grandària de la parròquia.

3.2. *El Registre Civil*

L'obligatorietat eclesiàstica d'anotar els baptismes, els matrimonis i els enterraments introduïda al segle XVI va començar a secularitzar-se durant el Sis-cents, principalment en els països nòrdics. Aquests esdevingueren pioners en l'establiment de l'obligatorietat civil de les inscripcions (Finlàndia el 1628, Dinamarca el 1646, Noruega el 1685 i Suècia el 1686).

Ara bé, a la major part del continent europeu els registres públics es crearan en el decurs del segle XIX, després de la restauració de l'absolutisme. Caldria situar el seu origen en la França revolucionària del final del segle divuit i de l'imperi amb la total separació dels poders eclesiàstic i estatal. El Codi Napoleònic de 1804 va accelerar el procés de secularització en assignar a l'autoritat civil la responsabilitat del registre dels esdeveniments vitals sostreta a l'eclesiàstica.

A Espanya, la implantació definitiva del registre com a monopoli del poder civil té lloc el 1870 amb la Llei Provisional del Registre Civil del 17 de juny, data considerablement tardana dins el context europeu. Les principals disposicions formulades durant el Vuit-cents van ser iniciativa dels diferents governs de caire liberal per la seva voluntat de modernitzar l'Estat i sostreure'l de la interferència del poder eclesiàstic.

La llei de 1870 va ser precedida per tot un seguit de disposicions encaminades a consolidar un registre civil del Moviment Natural

de la Població. Les mesures empreses en aquest sentit durant el primer terç del segle XIX, es limitaren a organitzar el trasllat de la informació de les dades parroquials a les secretaries dels ajuntaments fins a la independització definitiva dels registres eclesiàstics el 1870. La llei promulgada aquell any va suposar el traspàs de funcions dels ajuntaments, els quals sempre havien esdevingut inoperants, als jutjats. En realitat, l'únic intent seriós d'independització dels registres parroquials fou el Decret de 24 de gener de 1841, malgrat que fracassés en l'objectiu.

El 1813, sota el regnat de Ferran VII, el govern liberal va imposar a les secretaries dels ajuntaments l'obligació de mantenir un Registre Civil. Aquestes havien d'informar trimestralment al cap polític de la província dels nascuts, casats i morts, amb una nota expedida pel capellà; de les causes de defunció, mitjançant nota del facultatiu, i de l'existència de qualsevol malaltia important o epidèmica (Instrucció de 23 de juny de 1813).

Amb la Llei Municipal de 1823 s'imposarà, per segona vegada, l'obligatorietat de realitzar els registres civils (com més tard tornarà a fer la Llei d'Ajuntaments de 1848 entre d'altres), en els termes establerts per la Instrucció de 1813, i es disposarà l'elaboració d'un recompte anual dels registres municipals.

Durant la dècada de 1830, les disposicions del govern liberal es limitaren a establir el procediment de recollida de la informació. Així, per Reial Ordre de 23 de juliol de 1835, es manté vigent la instrucció anterior i es disposa que els ajuntaments anotin en llibres diferents els nascuts, casats i morts que hauran de notificar els veïns i directors de les cases d'expòsits abans de 48 hores. La informació haurà de ser contrastada amb els registres parroquials i tramesa al Governador Civil cada tres mesos. Per tal que els registres fossin uniformes arreu, el 1836 s'aproven els 4 models (veure l'apartat 5 del present article) que hauran de seguir els batlles per a dur a terme els registres de nascuts, casats, morts i expòsits (Reial Ordre Circular del 19 de gener del 1836).

Com serà habitual en el procés de constitució del Registre Civil a Espanya, les regulacions precedents van ser modificades ràpidament. La Reial Ordre de 10 de desembre de 1836 disposa l'obligatorietat als caps de família, als «*conventos, casas de venerabies, hospicios, hospitales i otros establecimientos de beneficencia, colegios o casas de educación*» i als escriptors que actuïn quan sigui trobat un cadàver insepult, de comunicar als ajuntaments els naixements, casaments i defuncions amb les mateixes dades que s'inscriuen en els llibres sacramentals (Reial Ordre del 10 de desembre del 1836). El 1837,

es fixaran noves circumstàncies que hauran de constar en els formularis dels respectius llibres de naixements, matrimonis i defuncions dels capellans i altres institucions eclesiàstiques, hospitals, hospicis, cases d'expòsits i altres centres de beneficència (article 1 de la Circular de l'1 de desembre del 1837).

Segons l'article 3 de la circular de 1837, els capellans i els directors de les cases de beneficència havien de remetre, a partir de l'1 de gener del 1836 i en el decurs del mes posterior a cada trimestre, els estats numèrics dels nascuts, casats i morts. Els ajuntaments enviarien a la Diputació provincial estats resum del trimestre, segons els models establerts, a partir dels facilitats per les parròquies i altres institucions que integressin el municipi (article 6). Les diputacions provincials trametran al Ministeri de la Governació estats per totals dels partits (article 7).

Amb el Decret del Govern provisional de 24 de gener del 1841, s'inicia una segona etapa en la història de la implantació del Registre Civil a Espanya. El decret constituirà el primer intent seriós, com a precedent digne d'importància, de crear un autèntic registre civil a Espanya: s'ordenarà l'establiment del Registre Civil a totes les capitals de província, «*cabezas de Partido*» i pobles majors de 500 veïns i, en començar el Registre Civil, els mossens no podran ni batejar ni donar sepultura sense obtenir prèviament la corresponent papereta del registre civil (article 3); per altra banda, aquells hauran d'informar dels casaments en el decurs de les 24 hores següents a la seva celebració (article 4); a més, totes les notificacions es formularan d'acord als models establerts. Seran els secretaris i batlles dels ajuntaments els responsables del registre.

Davant els inconvenients que comportava l'execució del Registre Civil, pel que fa a la notificació per part dels capellans dels sacraments que subministraven, es deroguen els articles 3 i 4 del decret anterior i es disposa la remissió mensual als ajuntaments dels nascuts, casats i morts (Circular del 24 de maig del 1845). Els principals defectes que presentava l'esmentat decret de 1841 consistien, en primer lloc, en la manca de cobertura de tot el territori nacional, ja que deixava de forma subsidiària sota la potestat eclesiàstica el registre dels ciutadants residents en els municipis menors de 500 habitants. Per altra banda, tenia efectes retroactius: els ajuntaments, als quals mai se'ls havia dotat, ni dotarà en futures disposicions, de personal qualificat amb dedicació exclusiva, havien d'inscriure «*todas las partidas cronológicamente colocadas desde el 1º de Enero*» (article 5).

En definitiva, les nombroses circulars, reial ordres, lleis i decrets promulgades des de l'inici del segle fins el 1870 van resultar infructuoses. Les raons adduïdes pels tècnics encarregats, anys més tard, de l'elaboració de l'estadística del MNP se centren en la manca de mitjans administratius, de personal suficient i qualificat en els ajuntaments i en la resistència dels capellans a col·laborar en la creació d'un registre civil de caràcter administratiu. A aquests obstacles s'haurà d'afegir la situació sociopolítica extremadament conflictiva de la centúria.

Un cop evidenciada la necessitat de l'existència de la funció del Registre Civil, calia concretar-ne la materialització, és a dir, optar per alguna de les diferents possibilitats que *a priori* es presentaven com a factibles. Aquestes passaven per tres opcions ideològicament i conceptual molt diferents:

1. Aprofitar l'experiència i organització de l'Església, optant per donar efectes civils als registres parroquials, atribuint als mossens una certa funció pública i administrativa.

2. Estructurar el Registre Civil com una funció més de l'administració municipal.

3. Crear una nova estructura administrativa amb funcionaris especialitzats.

Les dues primeres opcions oferien els avantatges del menor cost econòmic i de l'efectiva implementació territorial. Però tenien el greu inconvenient de la manca de control polític i administratiu de la primera possibilitat o de l'excessiva politització de la segona. La tercera opció semblava la més idònia, però plantejava greus problemes materials i humans, ja que tenia un elevat cost econòmic i exigia un cos de funcionaris especialitzat inexistent aleshores.

Finalment s'aconseguí la quadratura del cercle, la solució va venir confiant la funció del Registre Civil a la «independent» administració judicial (en aquella època difícilment podríem parlar de poder judicial). L'administració de Justícia oferia tots els avantatges (estructura territorial i cos de funcionaris especialitzats ja existent) sense comportar el greu inconvenient del cost econòmic. L'únic entrebanc real d'aquesta opció consistia en el fet que atribuïa una funció, que en cap cas no era «jutjar i executar el jutjat», i va cedir davant el que fou vist com un «mal menor».

El pas dels anys ha fet que l'atribució de la funció del Registre Civil al poder judicial sigui vista amb tota naturalitat, i fins i tot

avui la Constitució de 1978 en manté la constitucionalitat.² Però el procés fou llarg i plagat de fracassos.

Després de tot el seguit d'intents frustrats expressats anteriorment, les Corts Constituents de la regència del general Serrano van decretar la Llei Provisional del Registre Civil el 17 de juny de 1870. El Registre Civil apareix com a garant públic de l'existència dels individus per tal que aquests, com a persones jurídiques, puguin exercir els seus drets politicoeconòmics i socials. D'aquí la necessitat d'inscripció obligatòria i centralitzada en un instrument públic i administratiu controlat per l'Estat, a qui permetrà el consegüent coneixement del volum i les característiques de la població, la qual cosa facilitarà la seva gestió.

El detonant últim per a la promulgació de la llei fou la llibertat religiosa establerta en la Constitució de 1869: deixaven de ser obligatoris el baptisme, l'enterrament i el casament catòlics. Per tant, ja no era convenient ni necessària la interconnexió existent fins aleshores entre les institucions civils i eclesiàstiques. Per aquesta raó es va establir la llei perquè entrés en funcionament l'1 de gener del 1871, afegint-se el 13 de desembre de 1870 la reglamentació per a la seva execució. Tot plegat va quedar definitivament ratificat amb la posterior publicació del Codi Civil de 1889.³

2. La Constitució de 1978 en manté la constitucionalitat en declarar que «*El ejercicio de la potestad jurisdiccional en todo tipo de procesos, juzgando y haciendo ejecutar lo juzgado corresponde exclusivamente a los Juzgados y Tribunales determinados por las Leyes, según las normas de competencia y procedimiento que las mismas establezcan*» (article 117, apartat 3) i afegir que «*Los Juzgados y Tribunales no ejercerán más funciones que las señaladas en el apartado anterior y las que expresamente les sean atribuidas por la Ley en garantía de cualquier derecho*» (apartat 4).

I així, la Llei Orgànica del Poder Judicial de 1985 disposa: «1. *El ejercicio de la potestad jurisdiccional juzgando y haciendo ejecutar lo juzgado, corresponde exclusivamente a los Juzgados y Tribunales determinados en las leyes y en los tratados internacionales.*

2. *Los Juzgados y Tribunales no ejercerán más funciones que las señaladas en el párrafo anterior, las del Registro Civil y las demás que expresamente les sean atribuidas por ley en garantía de cualquier derecho*» (article 2).

3. La Llei de Bases d'11 de maig de 1888, autoritzant al Govern la publicació del Codi Civil, ens resumeix perfectament quines eren les característiques fonamentals del Registre Civil a l'època. La Base 9a deia textualment: «*El Registro del estado civil comprenderá las inscripciones de nacimientos, matrimonios, reconocimientos y legitimaciones, defunciones y naturalizaciones, y estará a cargo de los Jueces municipales u otros funcionarios del orden civil en España y de los Agentes consulares o diplomáticos en el extranjero.*

Las actas del Registro serán la prueba del estado civil, y solo podrá ser suplida por otras en el caso de que no hayan existido o hubieren desaparecido los libros del Registro, o cuando ante los Tribunales se suscite contienda.

Se mantendrá la obligación garantida con sanción penal, de inscribir los actos o facilitar las noticias necesarias para su inscripción tan pronto como sea posible. No se dará efecto alguno legal a las naturalizaciones mientras no aparezcan inscritas en el Registro, cualquiera que sea la prueba con que se acrediten y la fecha en que hubieren sido concedidas.

La llei va comportar el traspàs definitiu de les funcions del registre, fins aleshores en mans dels ajuntaments, als jutjats municipals i, alhora, va suposar la seva total desvinculació dels registres sacramentals. Obligava a l'autoritat civil a aixecar testimoni de tots els naixements, matrimonis i defuncions que es produïssin.

Hem vist com el Registre Civil es va implantar en ple període de reestructuració política, econòmica i social, període en el qual els matrimonis celebrats canònicament i la condició de legitimitat dels seus fills perdien la força legal que havien gaudit fins aleshores, per tant, molts dels registrats en els llibres sacramentals no constaven en el Registre Civil, registre al qual la població no tenia el costum d'acudir-hi, o senzillament no li calia socialment, un cop havia passat per la vicaria. El resultat fou la seva reforma per la Llei de 26 de maig de 1889 del Codi Civil, des d'aquest moment ja no se celebrarà cap matrimoni sense la intervenció del jutge municipal. Pel que fa a les defuncions, aquestes es registraran com a conseqüència de la secularització dels cementiris, en ells no podrà efectuar-se cap enterrament sense ordre prèvia del jutge de la demarcació en la qual es produeixi la mort.

4. DESENVOLUPAMENT I CONSOLIDACIÓ DE LES ESTADÍSTIQUES DEL MOVIMENT NATURAL DE LA POBLACIÓ

Les estadístiques que conformen el MNP s'obtenen a partir de les dades provinents dels corresponents formularis i butlletins estadístics recollits en el moment de la inscripció del fenomen en el Registre Civil. El butlletí estadístic és el formulari on es registren les dades sociodemogràfiques de les persones afectades per l'esdeveniment de referència. Cal recordar que els esdeveniments vitals com la defunció, el naixement i el matrimoni són d'obligada declaració en el Registre Civil.

En línies generals, els primers intents de recopilar estadístiques nacionals de naixements, matrimonis i defuncions a l'Europa occidental es produiran a partir de les dades eclesiàstiques, tal i com s'havia efectuat en una primera etapa a Suècia i s'esdevindrà a Espanya molt més tard.

A Espanya, la necessitat d'uniformitzar la informació sobre els naixements, els matrimonis i les defuncions va comportar, durant el segle XIX, la promulgació de diferents disposicions encaminades a aquest fi a través de l'establiment de formularis fixos. La més important data del decret de 1841, que va normalitzar formularis fixos que foren modificats lleument per la llei provisional de 1870.

Les dades contingudes en les primeres publicacions espanyoles del Moviment Natural de la Població, realitzades per un organisme estatal creat a tal efecte abans de la consolidació del Registre Civil,⁴ procedien dels registres parroquials, ja hem vist com la informació de base recollida pels ajuntaments procedia dels registres eclesiàstics en la fase preliminar a la definitiva implantació del Registre Civil.⁵ I si bé els llibres sacramentals de baptismes, desposoris i òbits constitueixen una font documental única i de gran interès demogràfic, no hem d'oblidar mai que la seva naturalesa eclesiàstica condiciona el seu contingut i la converteix en una font només indirectament demogràfica en anotar, únicament, les unions que han rebut el sacrament del matrimoni, els baptismes i els enterraments, enlloc de naixements i defuncions.

4.1. *Els conceptes utilitzats en les estadístiques del Moviment Natural de la Població*

4.1.1. Conceptes emprats al segle XIX

Vegem, a partir dels quadres esquemàtics presentats a continuació,⁶ ordenats per publicacions i anys considerats en cadascuna, la terminologia o conceptes utilitzats i la seva definició en les diferents publicacions del Moviment Natural de la Població corresponents a la segona meitat del segle XIX:

4. La primera recopilació global del Moviment Natural de la Població es va encarregar, el 1861, a la Comisión General Estadística del Reino i fou publicada per la Junta General de Estadística l'any 1863, l'Instituto Geográfico y Estadístico en fou l'encarregat de l'elaboració de la font des del moviment de 1861-1870 al de 1916; posteriorment, per diversos organismes depenents de la Subsecretaría de Trabajo y Acción Social; els MNP de 1933 a 1944 per la Dirección General de Estadística; i, a partir de 1945, per l'Instituto Nacional de Estadística, que va ser creat en aquesta data.

5. Les publicacions elaborades a partir de les dades procedents del registre eclesiàstic, però agregades per funcionaris civils coordinats pels organismes oficials competents, són les que segueixen: Junta General de Estadística del Reino (1863), *Memoria sobre el movimiento de la población de España en los años 1858, 1859 y 1861*; i Instituto Geográfico y Estadístico (1877), *Memoria sobre el movimiento de la población de España en el decenio de 1861 a 1870*.

6. En els quadres es presenten els termes tal com apareixen expressats en les respectives publicacions del MNP esmentades en la font de peu de quadre.

QUADRE 1

MOVIMENT NATURAL DELS ANYS 1858 I 1859, TERMINOLOGIA UTILITZADA

NACIMIENTOS = NACIDOS = BAUTISMOS
 (es consignen únicament els nadons que han rebut el
 sagrament. Els nascuts il·legítims hi estan inclosos)

Exemples, província de Tarragona:

Any 1858:

12.217 NACIMIENTOS = 12.217 NACIDOS = 12.217 BAUTISMOS

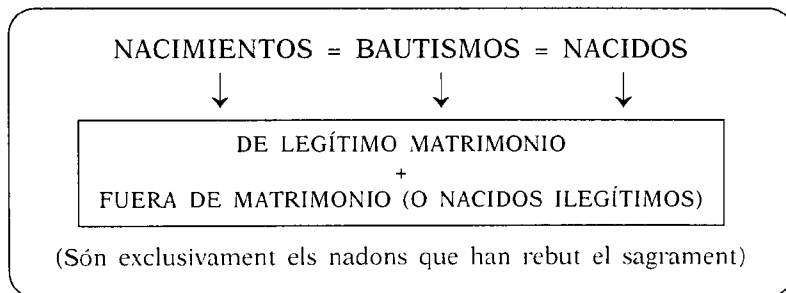
Any 1859:

12.333 NACIMIENTOS = 12.333 NACIDOS = 12.333 BAUTISMOS

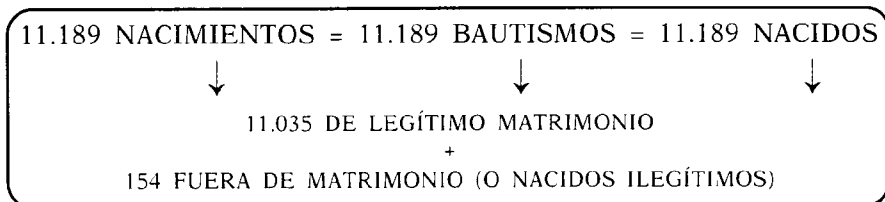
Font: Elaboració pròpia a partir de les dades relatives als anys 1858 i 1859 de la publicació *Memoria sobre el Movimiento de la Población de España en los años 1858, 1859, 1860 y 1861*.

QUADRE 2

MOVIMENT NATURAL DE L'ANY 1860, TERMINOLOGIA UTILITZADA

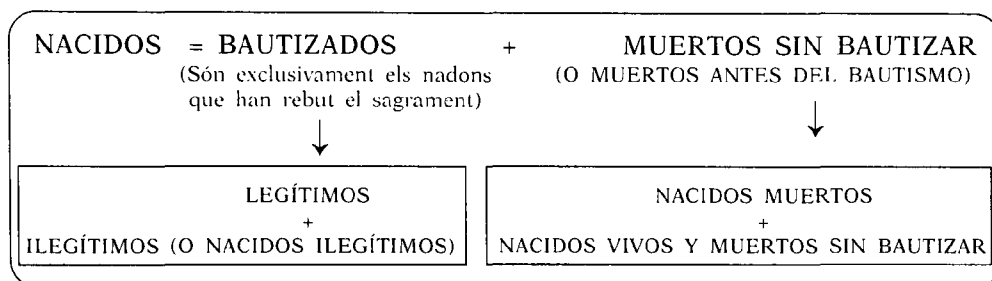
Exemple, província de Tarragona:

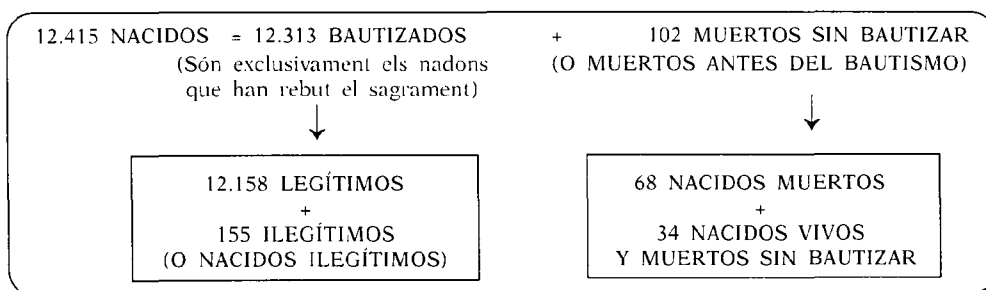
Font: Elaboració pròpia a partir de les dades relatives a l'any 1860 de la publicació *Memoria sobre el Movimiento de la Población de España en los años 1858, 1859, 1860 y 1861*.

QUADRE 3

MOVIMENT NATURAL DE L'ANY 1861, TERMINOLOGIA UTILITZADA

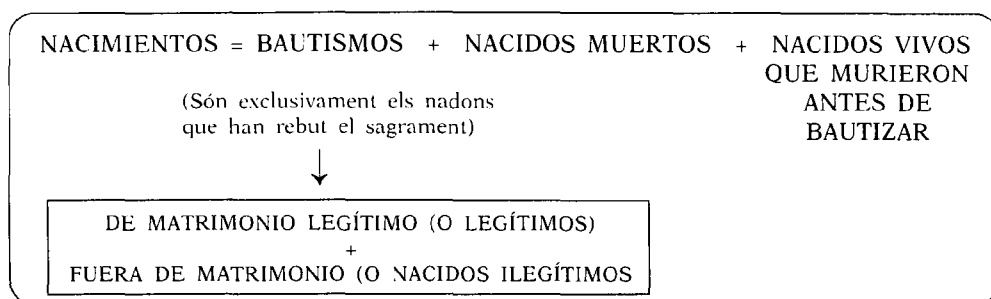
Exemple, província de Tarragona:

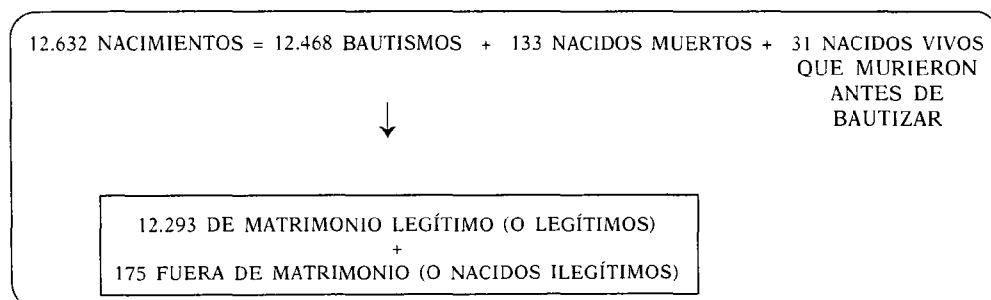
Font: Elaboració pròpia a partir de les dades relatives a l'any 1861 de la publicació *Memoria sobre el Movimiento de la Población de España en los años 1858, 1859, 1860 y 1861*.

QUADRE 4

MOVIMENT NATURAL DE L'ANY 1862, TERMINOLOGIA UTILITZADA

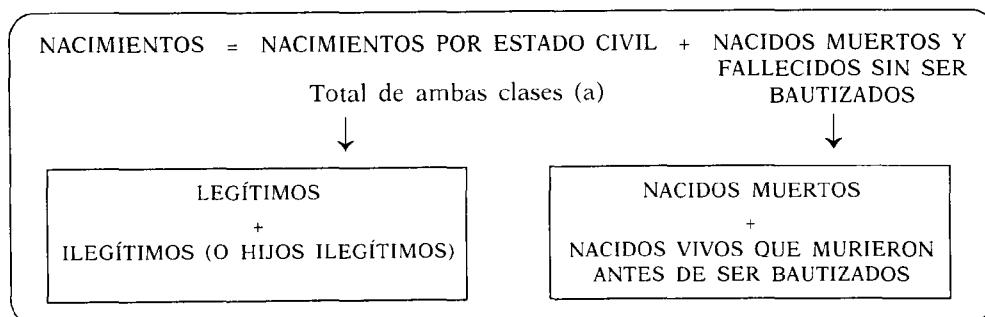
Exemple, província de Tarragona:

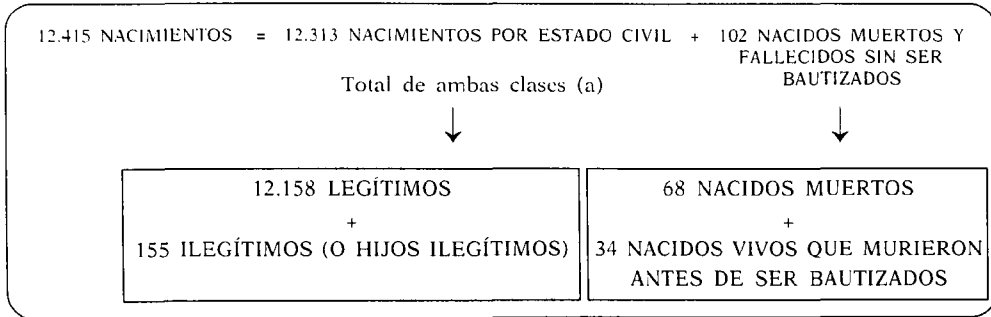
Font: Elaboració pròpia a partir de les dades relatives a l'any 1862 de la publicació *Memoria sobre el Movimiento de la Población de España en los años 1858, 1859, 1860 y 1861*.

QUADRE 5

MOVIMENT NATURAL DELS ANYS 1861 I 1862, TERMINOLOGIA UTILITZADA

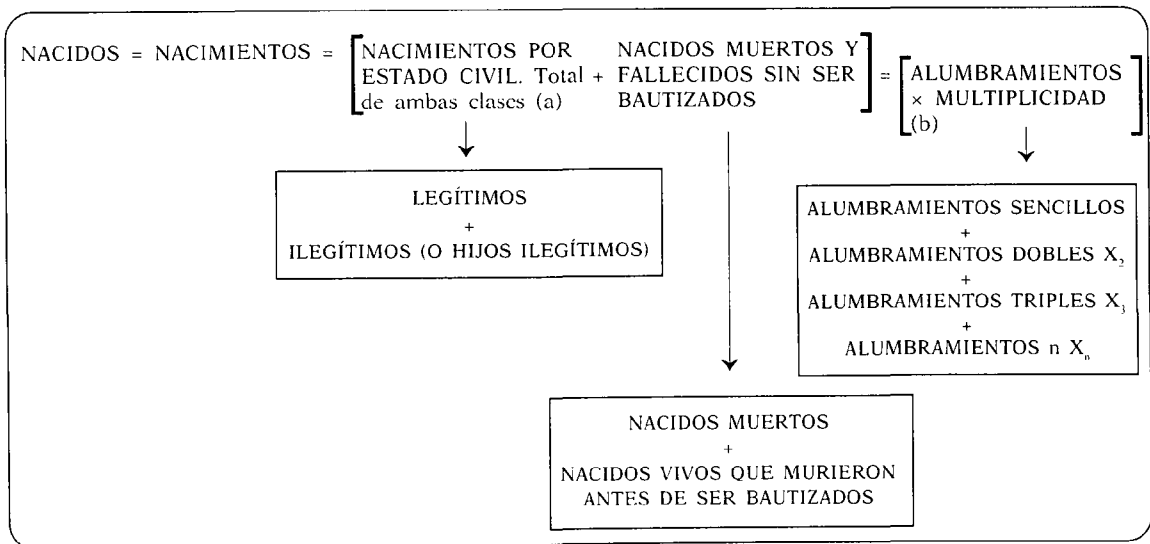
Exemple, província de Tarragona:

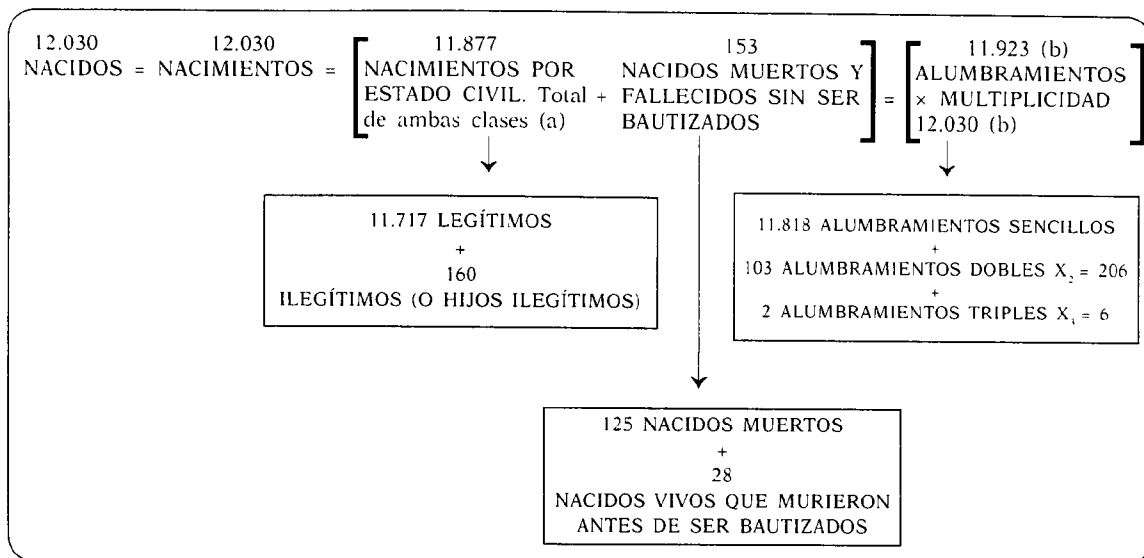
Font: Elaboració pròpia a partir de les dades relatives a l'any 1862 de la publicació *Memoria sobre el Movimiento de la Población de España en el decenio de 1861 a 1870*.

QUADRE 6

MOVIMENT NATURAL DELS ANYS 1863, 1864, 1865 i 1866,
TERMINOLOGIA UTILITZADA

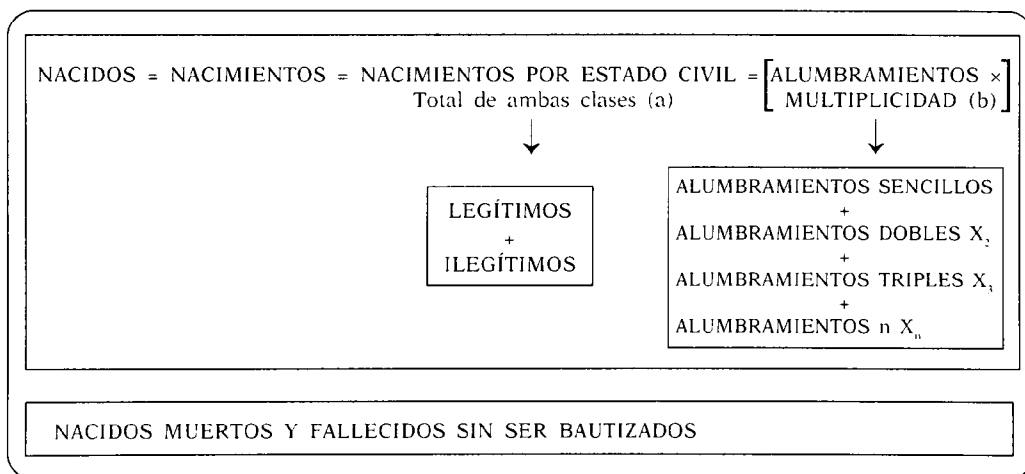
Exemple, província de Tarragona l'any 1863:

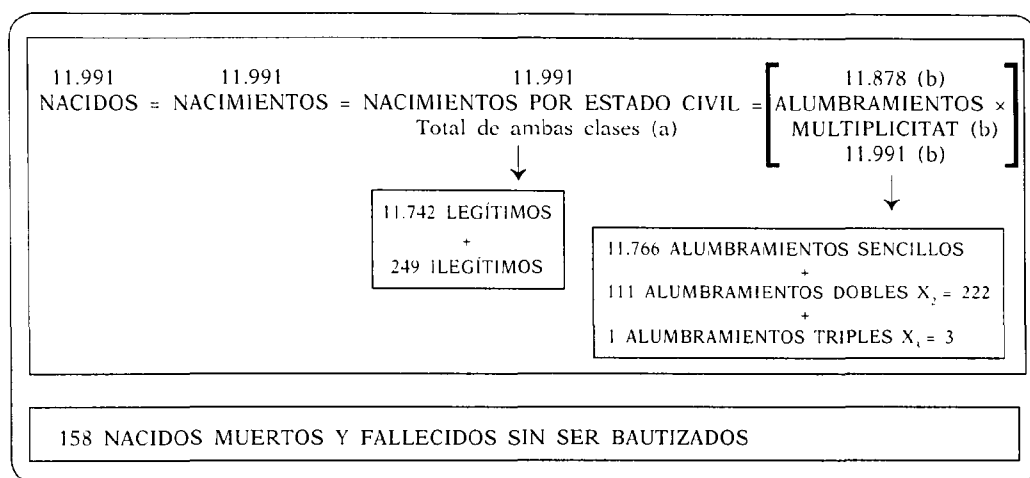
Font: Elaboració pròpia a partir de les dades relatives als anys 1863, 1864, 1865 i 1866 de la publicació *Memoria sobre el Movimiento de la Población de España en el decenio de 1861 a 1870*.

QUADRE 7

MOVIMENT NATURAL DE L'ANY 1867, 1868, 1869 i 1870,
TERMINOLOGIA UTILITZADA

Exemple, província de Tarragona l'any 1867:

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades relatives als anys 1863, 1864, 1865 i 1866 de la publicació *Memoria sobre el Movimiento de la Población de España en el decenio de 1861 a 1870*.

NOTES:

(a) La classificació «Nacimientos por estado civil» no inclou, dins d'aquests, els «Nacidos Muertos y fallecidos sin ser bautizados», que sí que estan comptabilitzats en les classificacions o columnes de «Nacimientos» de la publicació.

(b) El nombre de «Alumbramientos» no equival al nombre de «Nacimientos» o de «Nacidos». El que és equivalent és el nombre de nadons producte dels «alumbramientos», és a dir, el nombre de «alumbramientos» multiplicat pel total de nadons haguts en cadascun.

Per al moviment natural corresponent a cada un dels anys del septenni de la publicació *Movimiento de la Población de España. Septenio de 1886-92* (Instituto Geográfico y Estadístico, 1895), només es facilitaran les dades relatives als «Nacimientos registrados» i a les «Defunciones», ambdues extrems del Registre Civil, sense cap altre tipus de subdivisió dels seus components ni en les taules presentades ni en la introducció de la publicació. Per tant, no és possible deduir de la informació presentada les subpoblacions que comprenen els naixements i les defuncions, com per exemple si engloba o no els nascuts vius finats abans de les primeres vint-i-quatre hores de vida com en altres MNP.

En virtut del Codi Civil de 17 de juny de 1889, es diferenciaren els naixements en éssers viables o nascuts vius i en nascuts morts seguint el precepte del Codi Civil que determina la personalitat per al naixement, considerant nascut tot aquell fetus que tingués figura humana i visqués més de vint-i-quatre hores després de ser totalment

separat de la mare (*«Sólo se reputará nacido el feto que tuviere figura humana y viviere veinticuatro horas enteramente desprendido del seno materno»*, article 30 del Codi Civil).

Aquest darrer concepte introduït pel Codi Civil serà l'utilitzat en les publicacions del MNP fins el 1975 (veure esquema 1), any en que quedarà identificat amb el biològic de «nascut amb vida», que és l'utilitzat en demografia. Aquesta substitució del criteri legal pel biològic en l'elaboració de les estadístiques del MNP repercutirà en els conceptes de defunció i d'avortament, que hauran de ser redefinits en altres termes (veure esquema 2).

4.1.2. Conceptes anteriors a 1975

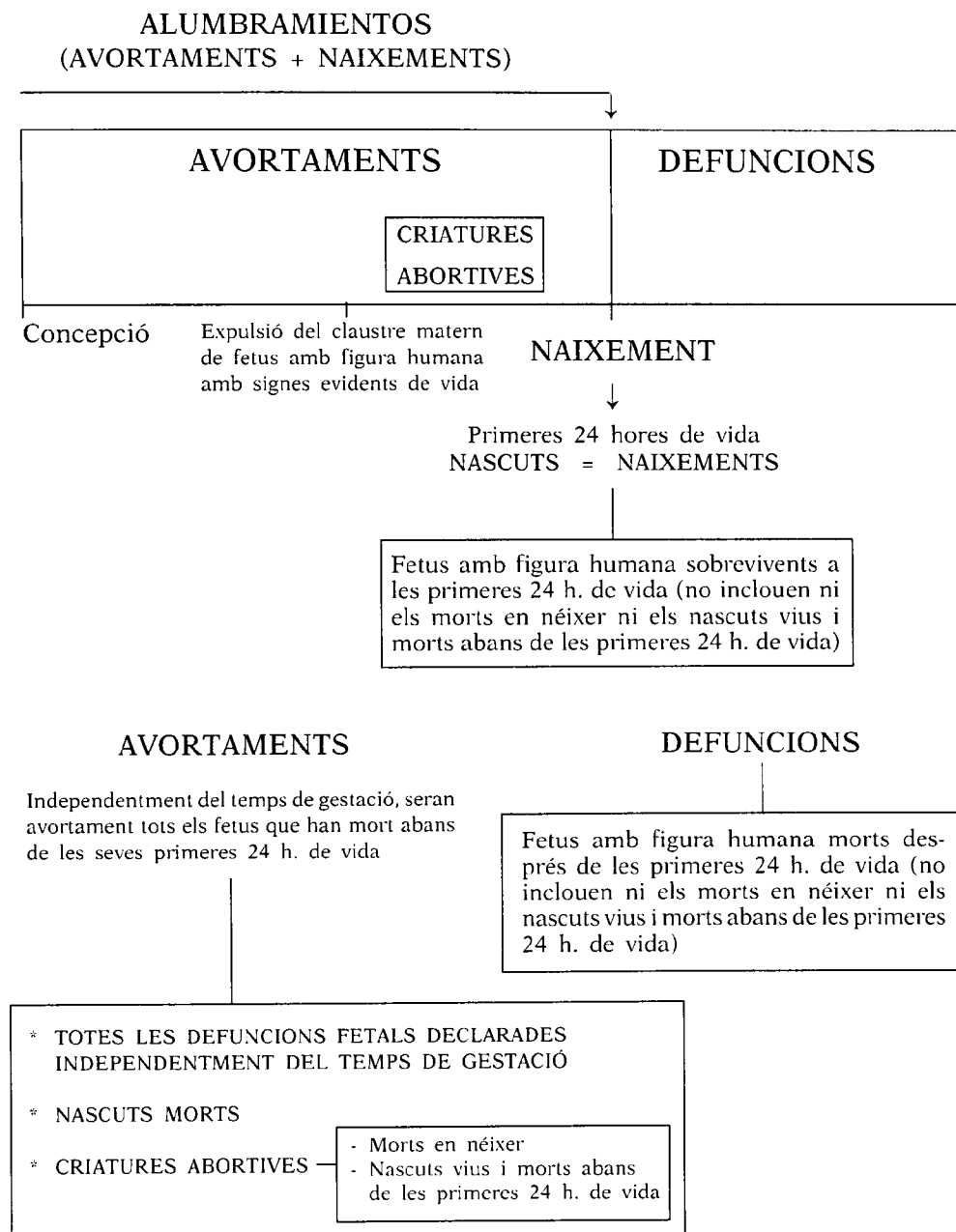
El volum de naixements d'una àrea geogràfica que es publicava en el MNP fins 1975 estava integrat pels nascuts durant l'any, entenent per nascut l'estipulat per l'article 30 del Codi Civil de 1889 ja esmentat. Atesa la seva definició i ja que no pot morir qui no ha nascut, les defuncions només incloïen els morts amb més de vint-i-quatre hores de vida; la resta de «productes d'una concepció» seran comptabilitzats com a avortaments.

Avortament és un concepte ampli en el qual s'inclouen els nascuts morts, els morts en néixer, els nascuts amb vida que moren abans de les primeres 24 hores de vida i totes les defuncions fetals declarades independentment del temps de gestació. Del total d'avortaments es distingeix un subgrup, el de les criatures abortives, definides en l'article 45 del Codi Civil com els morts en néixer i els nascuts amb vida que no sobreviuen les primeres 24 hores de vida. Per tant, en les estadístiques de naixements i de defuncions no seran comptabilitzats ni els nascuts amb vida que van morir abans de complir el seu primer dia, ni els morts en néixer.

La definició antiga de nascut viu introduïa, doncs, un cert grau de distorsió tant en l'anàlisi de la mortalitat general i, especialment, de la infantil, com en el càlcul d'indicadors de fecunditat. Suposa una subestimació dels naixements i de les defuncions dels menors d'un any, ja que els morts en néixer i els morts el primer dia de vida s'engloben dins l'epígraf d'avortaments.

La utilització del concepte de criatura abortiva, malgrat no altera substancialment les xifres globals de naixements i defuncions, modifica notablement les taxes específiques de mortalitat infantil, neonatal i perinatal entre d'altres. Per corregir aquestes distorsions caldrà restar de l'*Estadística d'Avortaments* els nascuts amb vida (cal recordar que engloben els morts en néixer i els nascuts vius i morts

ESQUEMA 1

CONCEPTES UTILITZATS EN LES ESTADÍSTIQUES DELS MNP
ANTERIORS A 1975

Font: Elaboració pròpia a partir de la informació continguda en els diferents MNP publicats per l'INE fins el 1975 i del *Movimiento Natural de la Población de España. Año 1975*.

abans de les primeres 24 hores de vida) i sumar-los als efectius de naixements i de defuncions per poder calcular les «taxes rectificades».⁷

El concepte «alumbramientos», que apareix també en aquesta font estadística, inclou tots els naixements i totes les morts fetals declarades amb independència del temps de gestació. La fórmula seria la que segueix:

[Alumbramientos] = [Naixements (nascuts vius que sobreviuen les primeres 24 hores de vida) + Avortaments (els nascuts morts, els morts en néixer, els nascuts vius i morts abans de les primeres 24 hores de vida i totes les morts fetals)]

4.1.3. Conceptes posteriors a 1975

L'Instituto Nacional de Estadística (INE), el 1975 adopta el criteri biològic seguint les recomanacions de l'ONU, que considera nascut viu «*la expulsión completa o extracción del claustro de la madre de un producto de la concepción, independientemente de la duración del embarazo, que después de la separación respire o muestre alguna otra evidencia de vida tal como latidos de corazón, pulsación del cordón umbilical, o movimientos definidos de los músculos voluntarios, tanto si ha sido cortado el cordón umbilical, como si está unido a la placenta; cada producto de este nacimiento es considerado nacido vivo, sin tener en cuenta la edad de gestación*».

L'INE definirà, a efectes estadístics, el nascut viu com «*la expulsión o extracción de la madre de un producto de la concepción viable, con independencia del período de gestación, el cual, después de esta separación, respira o manifiesta cualquier otro signo de vida*».⁸

La viabilitat d'una concepció es defineix en funció del temps de gestació, criteri que havia seguit tradicionalment l'Organització Mundial de la Salut (OMS). Seran producte d'una concepció viable tots els fetus amb sis o més mesos de gestació (28 o més setmanes). Per tant, naixements i defuncions inclouen els nascuts amb vida que van morir abans de complir les primeres 24 hores de vida, dins dels quals estan comptabilitzats el morts en néixer.

Tal com es pot observar en l'esquema 2, la viabilitat diferencia les Morts Fetals Tardanes (MFT), concepte que apareix per primera

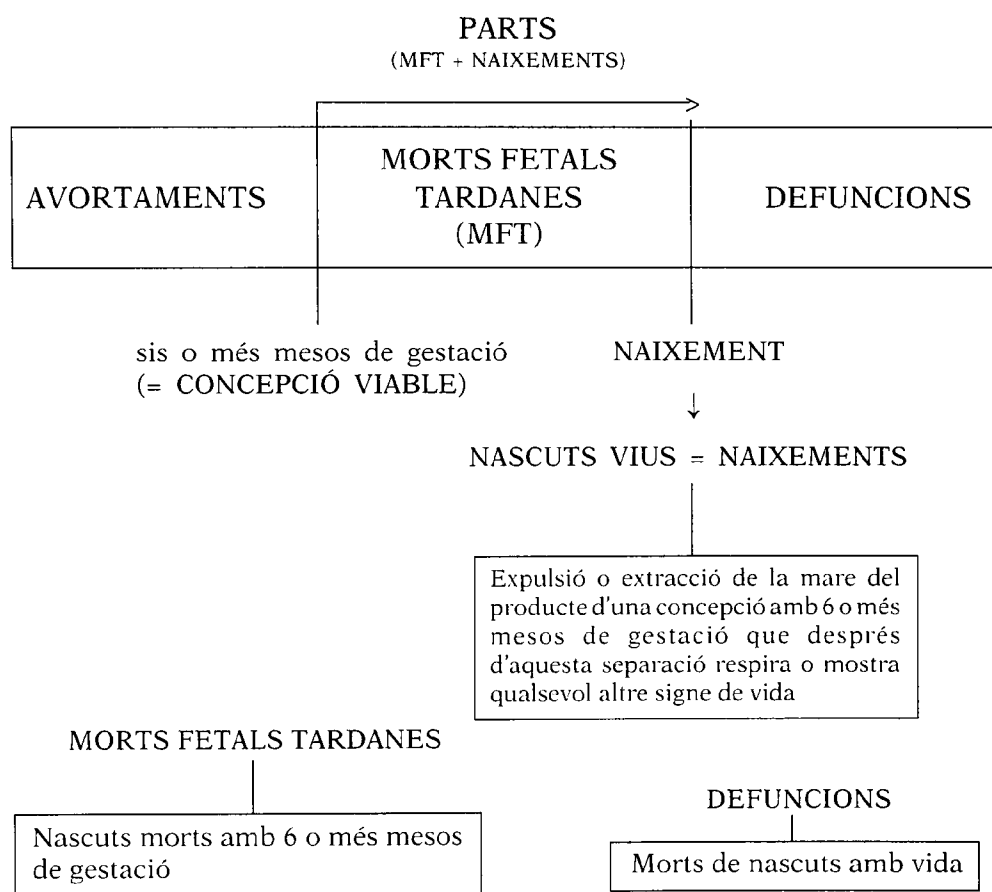
7. INE (1978). *Movimiento natural de la población de España. Año 1975*. Madrid, p. VIII.

8. INE (1978). *Op. cit.*, p. IX.

vegada el 1975, respecte als avortaments. Els avortaments suposaran la «expulsión o extracción del claustro materno del producto de la concepción no viable»,⁹ mentre que les Morts Fetals Tardanes implicaran la mort «antes de su completa expulsión o extracción del cuerpo de la madre, de un producto de la concepción viable».¹⁰

ESQUEMA 2

CONCEPTES UTILITZATS EN LES ESTADÍSTIQUES DEL MNP DES DE 1975

Font: Elaboració pròpia a partir de la informació continguda en els diferents MNP publicats per l'INE fins el 1975 i del *Movimiento natural de la población de España. Año 1975*.

9. INE (1978). *Op. cit.*, p. IX.

10. INE (1978). *Op. cit.*, p. IX.

Actualment, l'OMS recomana la utilització del pes en el moment de l'expulsió o de l'extracció del fetus, però queda per determinar el pes límit de la viabilitat. La manca d'uniformitat internacional pel que fa al pes mínim, la dificultat d'obtenir pesades exactes i el fet que a Espanya sigui obligatori comunicar al Registre Civil les morts fetals de més de 180 dies de gestació (article 45 de la Llei de 8 de juny de 1957), va portar l'INE a adoptar el criteri del temps de gestació del fetus com a definitori de la MFT en l'elaboració de l'estadística.

El terme «alumbramiento» desapareix de les estadístiques vitals i és substituït per un nou concepte, el de part, definit per criteris medicobiològics com «*Expulsión o extracción del claustro materno del producto de la concepción viable*».¹¹ Per tant, del part queda exclòs l'avortament o expulsió del fetus no viable i inclou tant els naixements com les morts fetals tardanes. El seu càlcul és el que segueix:

[Parts] = [parts senzills + (2 x nombre de parts dobles) + (3 x nombre de parts triples) + ... + (n x nombre de parts de multiplicitat n)] = [Naixements (inclouen els nascuts vius i morts abans de les primeres 24 h. de vida, dins dels quals hi són comptabilitzats els morts en néixer) + Morts Fetals Tardanes]

4.1.4. Igualtats d'homogeneïtzació de les sèries del MNP

L'any 1975 marca una fita en el MNP perquè introdueix modificacions i millores importants en els conceptes i en les definicions utilitzades amb l'objecte d'aconseguir un major coneixement dels fenòmens demogràfics i seguir les recomanacions dels organismes internacionals. Aquests canvis presenten alguns problemes a l'hora d'homogeneïtzar les sèries de naixements i defuncions.

Abans del 1975 és necessari corregir el subregistre d'ordre legal que es produeix en les xifres de nascuts vius i en les de defuncions de menors d'un any d'edat. A partir de 1930, es faciliten, en les estadístiques d'avortaments del MNP, els morts en néixer i els morts el primer dia de vida de forma desagregada i diferenciats de la resta dels «avortaments» (nascuts morts). La no-correcció de les dades anteriors a 1975 subestima el nivell de natalitat i de mortalitat infantil, al mateix temps que impossibilita les comparacions de sèries

11. INE (1978). *Op. cit.*, p. IX.

cronològiques entre abans i després d'aquesta data i dificulta les comparacions a nivell internacional.

Vegem un exemple: a partir de 1975 s'entén per «*nacido vivo la expulsión o extracción completa del cuerpo de la madre de un producto de la concepción, con independencia del periodo de gestación, el cual, después de esta separación, respira o manifiesta cualquier otro signo de vida*». Abans de 1975, la definició utilitzada per l'INE era la del Codi Civil, on es considerava que «*sólo se reputará nacido el feto que tuviere figura humana y viviere veinticuatro horas enteramente desprendido del seno materno*» (article 30 Codi Civil). Per això, als morts abans de les 24 hores se'ls considerava criatures abortives («falsos nascuts morts») i, per tant, les dades de defuncions de menors d'un any i de nascuts vius no incloïen aquests «falsos nascuts morts»; el que provocava que la diferència entre la taxa de mortalitat infantil «legal» i la «real» fos important:¹²

ESPANYA

Any	Taxa de mortalitat infantil (‰)	
	Legal	Real
1931	117	123
1940	109	114
1950	64	70
1960	35	44
1970	21	28

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades procedents de les diferents publicacions del *Movimiento natural de la población española* dels anys 1931, 1940, 1950, 1960 i 1970.

Formulari d'igualtats per a l'homogeneïtzació de les sèries anteriors i posteriors a 1975:

[Naixements + Morts en néixer + Nascuts vius i morts abans de les primeres 24 hores de vida] en termes anteriors a 1975 = [Naixements] en els termes establerts el 1975.

[Defuncions (defuncions de sobrevivents a les primeres 24 hores de vida) + Morts en néixer + Nascuts vius i morts abans de

12. «Legal» fa referència a la taxa calculada seguint els termes establerts pel Codi Civil. «Real» fa referència a la taxa calculada seguint els criteris medicobiològics d'ús demogràfic introduïts el 1975.

les primeres 24 hores de vida] en termes anteriors a 1975 = [Defuncions] en els termes establerts el 1975.

[Morts menors d'un any (les defuncions dels sobrevivents a les primeres 24 hores de vida que no han arribat a complir el seu primer aniversari) + Morts en néixer + Nascuts vius i morts abans de les primeres 24 hores de vida] en termes anteriors a 1975 = [Morts menors d'un any d'edat] en els termes establerts el 1975.

La Taxa de Mortalitat Infantil per a un any anterior a 1975 es corregeix de la següent forma:

$$\text{TMI (corregida)} = \frac{\text{defuncions (0-11 mesos)} + \text{morts en néixer} + \text{morts el primer dia de vida}}{\text{naixements} + \text{morts en néixer} + \text{morts el primer dia de vida}}$$

4.2. *Formularis, butlletins i estadístiques del Moviment Natural de la Població*

Com hem pogut constatar, la informació continguda en els diferents butlletins té una importància cabdal en condicionar les possibilitats de classificació i tabulació estadística de les dades per a la seva publicació i limitar la seva posterior anàlisi. Vegem, doncs, les circumstàncies expressades en els formularis i butlletins estadístics més importants utilitzats al llarg de la història per a cadascun dels fenòmens demogràfics objecte d'inscripció en el Registre Civil.

4.2.1. Els formularis del segle XIX

El primer intent de regularitzar la informació de naixements, de matrimonis i de defuncions fou per Circular de l'1 de desembre del 1837. Segons aquesta, les dades que havien de constar en els diferents formularis de les partides de baptismes eren el nom del batejat, el dia i l'hora del bateig i la legitimitat (si de pares coneguts o desconeguts). Si és fill de legítim matrimoni, el nom, cognoms, naturalesa o lloc de naixement i veïnatge o lloc residència dels pares, avis i padrins, així com la professió d'aquests i del pare. Si és fill natural o de pares desconeguts, es consignava l'estat civil dels padrins i les mateixes dades indicades per als fills legítims o bé les que els interessats consideraven oportunes.

Les partides de casament havien d'incloure: el nom, la naturalesa, el veïnatge i l'estat civil anterior dels cònjuges, així com el nom, cognoms, professió, naturalesa i veïnatge dels pares i dels

testimonis. En el cas de matrimonis celebrats per poder atorgat, constaran, a més de les circumstàncies expressades, el lloc on es va atorgar, el notari, el nom, la naturalesa, el veïnatge i la professió de la persona a favor de qui es va fer.

A les partides de defuncions s'indicava la data de l'enterrament, el nom, l'edat, la naturalesa, el veïnatge, l'estat civil, la professió del difunt i la malaltia que va causar-li la mort segons certificació del facultatiu (sense la certificació no es podia donar sepultura). Si aquesta era desconeguda, constava a la partida. També es registraven els casos de suïcidi, els homicidis o altres penes capitals i els mitjans emprats en els suïcidis i en les execucions i el delictes comès.

Posteriorment, pel Decret de 24 de gener de 1841, es varen establir nous models de formularis del registre civil administratiu. En el de naixement es consignava el nom del batejat, l'adreça, el dia i l'hora del bateig, la parròquia de baptisme i la legitimitat; el nom, els cognoms, el poble de naturalesa i la província dels pares i avis materns, la professió dels pares i el número del formulari.

Pel que fa al matrimoni, les dades sol·licitades eren el nom i els cognoms, la naturalesa, la província, l'edat i l'estat civil anterior dels cònjuges, la professió del nuvi, la parròquia de celebració del matrimoni; el nom, els cognoms, la professió, la naturalesa i la província dels pares i el número del formulari.

De la defunció se n'indicava la data; el nom, l'edat, la naturalesa, l'estat civil, la professió i l'adreça del difunt; la malaltia; l'existència de testament; el lloc d'enterrament; el nom, cognoms, poble de naturalesa i província dels pares i el número del formulari.

Per la Llei Provisional del Registre Civil de 1870, enfront al registre municipal previ, s'amplia a nivell pràctic les dades contingudes en el formulari de naixement amb la majoria d'edat dels pares (no l'edat), la professió dels avis i es dona una informació detalladíssima sobre els testimonis. Respecte als matrimonis, l'única innovació d'interès demogràfic consisteix en l'explicitació de l'estat civil o la defunció i la naturalesa dels avis d'ambdós contraents; per altra banda, també consta el lloc i la data del matrimoni civil, la publicació d'edictes i els possibles impediments.

4. 2. 2. Els butlletins estadístics del segle xx

En virtut del Codi Civil de 17 de juny del 1889 es diferenciaren els naixements en éssers viables o nascuts vius i nascuts morts, seguint el precepte de l'article 30 que determina la personalitat per

al naixement ja esmentada anteriorment. Des d'aleshores ençà, tots els formularis utilitzats adequaran els seus termes a aquella definició legal i a les diverses modificacions introduïdes al llarg del temps en el codi civil que afectin la informació d'interès demogràfic, com per exemple la derivada de la Llei de Divorci de l'any 1981 entre d'altres.

Per altra banda, en virtut de les competències assignades a l'INE¹³ des de la seva creació el 1945, aquest ha anat confeccionant els diferents butlletins estadístics relatius a cada fenomen de referència. Així, com a resultat de la Llei del Registre Civil de 8 de juny de 1957, l'INE va introduir nous butlletins estadístics de defunció i avortament més complets, ja que els anteriors es limitaven a recollir les dades que figuraven en el Registre Civil, però la manca de respostes en algunes preguntes va comportar una nova reforma el 1975.

Els butlletins estadístics vigents fins l'any 1974 es van elaborar seguint el model i text aprovat en l'article 2 de l'Ordre de 8 de juliol de 1959 del Registre Civil, i els utilitzats a partir de 1975 i de 1980 van suposar una actualització dels existents anteriorment. Ara bé, malgrat que els butlletins utilitzats actualment resultin sensiblement més senzills, la informació que se n'explota és de millor qualitat.

Els butlletins estadístics anteriors a 1975

Les estadístiques que conformen les publicacions del MNP anteriors als canvis introduïts el 1975 són cinc: l'Estadística de Naixements, l'Estadística d'Avortaments, l'Estadística d'«Alumbramientos», l'Estadística de Matrimonis i l'Estadística de Defuncions. Aquestes es deriven directament de la informació continguda en quatre tipus de butlletins estadístics: el *Butlletí Estadístic de Naixement*, el *Butlletí Estadístic d'Avortament (Natimortalitat)*, el *Butlletí Estadístic de Matrimoni* i el *Butlletí Estadístic de Defunció*.

13. Amb la creació de l'INE el 1945, els butlletins seran subministrats per aquest organisme institucional a les oficines del Registre Civil (article 20 del reglament del Registre Civil de 1958), ja que, per l'article 7 de la Llei de 31 de desembre de 1945, l'INE és l'organisme estadístic oficial facultat per sol·licitar a tots els organismes de l'Estat, entitats de caràcter públic i persones individuals o col·lectives, les dades que estimi necessàries. Per aquesta mateixa llei, totes les persones individuals o col·lectives que resideixen a Espanya estan obligades a facilitar les dades estadístiques a petició de l'INE (article 8). Quan es fa la inscripció en el Registre Civil, els butlletins estadístics són tramesos a l'INE i, des de 1983 a l'Institut d'Estadística de Catalunya, els corresponents butlletins.

En cadascun d'ells, es recullen les dades relatives al corresponent esdeveniment vital i als seus protagonistes; a més, és comú en tots un apartat d'identificació de la inscripció en el registre, en el qual consta la data i el número del Registre Civil, el municipi i la província a què pertany, així com el tom i la pàgina del llibre d'enregistrament.

a) Butlletí Estadístic de Naixement

El *Butlletí Estadístic de Naixement* es desglossava en 5 apartats. A més de les dades d'identificació de la inscripció, s'informa del part, del nascut i dels seus progenitors de forma individualitzada. Entre les dades del part consten la data (hora, dia, mes i any), el lloc on es va produir (domicili particular, hospital, clínica, orfanat, etc), la multiplicitat del part (part senzill, doble, triple...), el tipus d'assistència rebuda (mèdica, llevadora, etc.) i, en el cas de part múltiple, el nombre de nascuts vius que sobrevisqueren més de 24 hores.

Pel que fa a les dades del nascut, s'incloïen el seu nom i cognoms, el sexe, la maturitat (si va néixer o no abans dels 9 mesos de gestació) i la legitimitat.

En els apartats relatius als progenitors s'indicava el nom i cognoms, la residència, l'edat, el grau d'instrucció i la professió, de la qual es detalla l'ocupació principal, la branca d'activitat econòmica a que pertany i la categoria socioeconòmica de l'individu. En el requadre específic de la mare es consignava, a més, el lloc de naixement, la durada del matrimoni i, en cas de núpcies anteriors, el nombre total d'anys de casada. D'ella també se sol·licitava el nombre total de fills tinguts al llarg de la seva vida (comptant el/s registrat/s en el part actual), quants d'aquests han nascut vius, quants viuen encara i el nombre de nascuts morts.

D'aquest butlletí s'extreu la informació que dona lloc a l'Estadística de Naixements, definits seguint el criteri legal pel qual només seran considerats nascuts els fetus amb figura humana de més de 24 hores d'existència (article 30 de Codi Civil). Per tant, en aquest butlletí i en la corresponent estadística, només es consignaran els nascuts vius. Si es tracta d'un part múltiple, es complimentarà un *Butlletí Estadístic de Naixement* per cada nascut viu, però els que hagin nascut morts o viscut menys de 24 hores seran registrats individualment en un *Butlletí Estadístic d'Avortament*.

b) Butlletí Estadístic d'Avortament (Natimortalitat)

Les dades registrades corresponen a tots els nascuts vius que no sobrepassen les seves primeres vint-i-quatre hores de vida posteriors al part, els morts en néixer i els nascuts morts.

A la butlleta s'informa de l'avortament, del fetus i dels pares. De l'avortament i dels progenitors se sol·liciten les mateixes dades que consten, respectivament, en els apartats sobre dades del naixement (data, lloc, tipus d'assistència, etc.) i de cada un dels pares (nom i cognoms, edat, professió, etc.) del *Butlletí Estadístic de Naixement*, a excepció del lloc de residència paterna. Del «producte de la concepció» s'indica el sexe o la seva imprecisió, la vitalitat (si ha nascut mort, si es tracta d'un mort en néixer i el nombre d'hores i minuts viscuts quan correspongui) i la maturitat aproximada en mesos.

A partir dels butlletins estadístics d'avortaments i dels de naixements s'elaborarà l'Estadística d'«Alumbramientos».

c) Butlletí Estadístic de Matrimoni

Cada matrimoni és registrat en un butlletí, en aquest s'informa dels cònjuges i del matrimoni. Se'n detalla la data de celebració, el lloc de residència dels nuvis un cop casats i, en el cas que legitimin fills, el nombre. Dels cònjuges s'indica el nom i cognoms, l'estat civil, la residència anterior i la professió (ocupació principal, branca d'activitat i categoria socioeconòmica). Tota aquesta informació conforma l'Estadística de Matrimonis.

d) Butlletí Estadístic de Defunció

Com en la resta de butlletins, a més de les dades d'inscripció en el Registre Civil, s'inclouran les relatives al fenomen registrat¹⁴ (la defunció) i al subjecte que el protagonitza (el difunt).

De la defunció s'explicita la data i el lloc on es va produir i les seves causes, això és, s'especifica la causa immediata, la causa mediata (la complicació que va contribuir a la mort), la causa inicial o fonamental i altres processos que, sense estar relacionats amb la causa fonamental, van contribuir a la defunció.

Les dades del difunt són desglossades en dos apartats: el de dades generals i el de dades específiques. Entre les primeres consten

14. La defunció és definida com la mort d'individus que han viscut un mínim de 24 hores després del part.

el nom i cognoms del difunt, el sexe, l'edat (en dies, mesos i/o anys complerts), l'estat civil, el lloc de naixement i el de residència del finat i la seva professió (ocupació principal, branca d'activitat econòmica i categoria sòcio-professional). Les dades específiques només seran complimentades en els casos de menors de cinc anys d'edat i en el d'individus casats o vidus. Dels primers s'indica si és producte d'un primer part, si ha nascut abans dels 9 mesos de gestació i la legitimitat. Dels segons s'anota el nombre total de fills nascuts vius, el nombre dels que segueixen amb vida, el nombre de filles solteres i de fills majors d'edat, la durada del matrimoni o matrimonis en total i l'edat del cònjuge sobrevivent.

Els Butlletins estadístics des de 1975

Els butlletins estadístics posteriors a 1975, si bé constitueixen una continuació dels anteriors, van ser modificats en aquest mateix any per tal de facilitar l'explotació del seu contingut per mitjans electrònics (per exemple amb la introducció de la codificació de les respostes) i la seva complimentació per part dels individus als que concerneixi. Es van canviar algunes preguntes per obtenir una major precisió de les respostes (moltes preguntes obertes seran substituïdes per preguntes tancades) i es van eliminar d'altres de caràcter dubtós o poc útils estadísticament (com la viduïtat en el *Butlletí Estadístic d'Avortament* i en el de part).

D'altra banda, a fi i efecte de millorar la informació disponible a nivell estatal, de cobertura territorial i adequar a l'estudi demogràfic tant les tabulacions com els criteris de classificació (vegeu apartat 6) i els conceptes utilitzats en les estadístiques del MNP (per exemple, la introducció de la definició biològica del nascut viu, la domiciliació dels esdeveniments i de la doble classificació per edat i any de naixement), es va sol·licitar en els butlletins la informació necessària al respecte (per exemple, la data de naixement).

En cada butlletí estadístic figurarà, des de 1975, el Butlletí Municipal corresponent al fenomen registrat. En aquest consten les dades bàsiques de l'esdeveniment i dels individus per tal d'elaborar l'Estadística Municipal. Es tracta de dades referides a la declaració reglamentària que obligatòriament s'ha de comunicar, a efectes padronals, a l'ajuntament de residència dels pares del nou-nat en el cas del naixement, del finat en el cas de defunció o dels contraents en el cas del matrimoni.¹⁵ L'INE enviarà als municipis els

15. Article 6 del Reglament de Població de 17 de maig de 1952, modificat pel Decret de 14 de gener de 1971.

corresponents butlletins municipals de naixements i defuncions a fi que puguin consignar les altes i les baixes en el Padró Municipal d'Habitants.

Les estadístiques que conformen la publicació del MNP des de 1975 són:

1. L'Estadística de part, que inclou els naixements i les morts fetals tardanes. Representa la continuació de l'anterior Estadística d'«Alumbramientos».

2. Estadística de naixements, integrada per tots els «productes de concepcions» de sis o més mesos de gestació que, després de la seva completa expulsió del cos de la mare, mostren algun signe de vida. Per tant, s'hi comptabilitzen els tradicionals morts en néixer i els que no han sobreviscut les primeres 24 hores de vida.

3. Estadística de morts fetals tardanes, continuació de l'anterior Estadística d'Avortaments en la qual s'incloïen els nascuts vius que no sobreviuen el seu primer dia de vida, els nascuts morts i els morts en néixer amb independència del temps de gestació.

4. Estadística de matrimonis.

5. Estadística de defuncions.

6. Estadística de divorcis des de 1981.

En el període 1975-1979, les estadístiques de parts, de naixements i de morts fetals tardanes s'obtenen alhora dels butlletins estadístics de naixement i d'avortament.¹⁶ L'any 1980 s'obtindran a partir d'aquests dos i del nou *Butlletí de Parts (Naixements i Avortaments)*. Des del 1981, les esmentades estadístiques s'elaboraran únicament i exclusiva en base al *Butlletí Estadístic de Part (Naixements i Avortaments)*, resultant de la fusió dels anteriors, els quals deixaran de ser utilitzats.

Dels nous butlletins de defunció i de matrimoni introduïts l'any 1975, s'extreuran les estadístiques de defuncions i les de matrimonis respectivament.

a) Butlletí Estadístic de Part. Naixements i avortaments.

Des del 1975, en els butlletins indicats per a l'elaboració de l'Estadística de Naixements (definita segons el concepte medicobiològic de nascut viu), de *MFT* i de parts, s'han mantingut els criteris

16. Fins el 1981, les dades per a l'elaboració de l'Estadística de Parts s'obtenien alhora de la informació sobre la multiplicitat continguda en el butlletí estadístic de naixement i d'avortament.

legals de nascut i avortament per tal que es pugui declarar una criatura abortiva des del punt de vista legal. Serà en el moment del buidatge i del tractament estadístic de la informació quan s'utilitzaran les variacions conceptuals introduïdes en aquell any (veure l'apartat 4).

Per primer cop, en tots els butlletins es sol·licita l'any de naixement de la mare i la data de l'actual matrimoni, en lloc de l'edat i la durada d'aquell, la qual cosa permetrà estudis generacionals. També s'introduirà la data de naixement del fill anterior, la qual cosa possibilita el càlcul, la classificació i la tabulació dels intervals intergenèsics.¹⁷

El *Butlletí Estadístic de Part (Naixements i Avortaments)* inclou les dades del part (data, lloc de naixement, assistència sanitària, multiplicitat, maturitat, normalitat i setmanes complides de gestació); les dades de la mare (el municipi de residència, la data de naixement, la data del matrimoni que ha donat lloc a aquest part, professió, ocupació principal sense esmentar la branca d'activitat i la categoria socioeconòmica, el nombre de fills tinguts comptant aquest part, la data de naixement de l'anterior fill nascut amb vida i la condició de casada o no) i les dades del pare, que queden reduïdes respecte als butlletins vigents fins el 1975 a la data de naixement, en lloc de l'edat, i a l'ofici o ocupació principal sense cap altra especificació.

D'aquest butlletí és important destacar l'apartat relatiu a les dades del naixement i de l'avortament. Es compona d'un requadre per a cadascun dels nascuts vius o morts en el referit part. Se n'inscriu el sexe, si va néixer viu o mort i, en el cas que visqués, si va viure més de 24 hores i el pes en grams. Per als nascuts morts i els que van viure menys de 24 hores, es demana la causa fonamental de l'avortament o de la mort.

Pel que fa a les dades d'identificació de la inscripció de l'esdeveniment en el Registre Civil, val a dir que a les tradicionals s'afegeix, en cas d'avortament (entès en termes legals) el dia d'incorporació en el lligall d'avortament del Registre Civil.

b) Butlletí Estadístic de Matrimonis.

Aquesta estadística ha mantingut el concepte tradicional de matrimoni utilitzat en tots els MNP, el dels inscrits en el Registre

17. S'entén per interval intergenèsic el període de temps comprès entre dos naixements consecutius. L'interval que separa la data de casament i el primer naixement es denomina protogenèsic.

Civil. La butlleta conté 4 apartats en els quals es recullen dades habituals d'inscripció, les del matrimoni i les relatives a cada cònjuge.

En línies generals, la informació recollida en aquest butlletí és bàsicament la mateixa que la continguda en l'antic butlletí amb alguna salvetat. Pel que fa al matrimoni, hi consta el tipus de celebració (religió catòlica o una altra o si ha estat exclusivament civil). Respecte als cònjuges se sol·licita, també per primera vegada, l'any de naixement en comptes de l'edat. Des del 1981, es demana la nacionalitat dels cònjuges i, amb la implantació de la Llei de Divorci de 30/1981 de 7 de juliol, s'introdueix en el butlletí aquest estat civil, la data de la sentència i el número d'ordre del matrimoni.

c) Butlletí Estadístic de Defunció.

Amb els canvis conceptuals introduïts el 1975 sobre els naixements i les morts fetals tardanes, el terme defunció comprendrà, des d'aleshores, totes les morts dels nascuts amb vida, és a dir, queda ampliat als nascuts amb vida que van morir abans de les seves primeres 24 hores de vida, tal com recomanen els organismes internacionals.

El *Butlletí Estadístic de Defunció* conté les dades habituals d'identificació en el registre, les del finat (el sexe, la data de naixement i la data de defunció, l'estat civil, la professió o ocupació principal i el municipi de residència) i les causes de la mort (la causa immediata, les antecedents —intermèdia i inicial o fonamental— i altres processos que van contribuir a la defunció sense estar relacionats amb la causa fonamental).

Respecte al butlletí de defunció vigent fins el 1975, l'utilitzat actualment presenta algunes variacions:

- Obvia la informació recollida sobre el lloc de defunció i de naixement, la branca d'activitat econòmica i la categoria socio-econòmica.

- Registra les causes de defunció d'acord amb el Model Internacional de Certificat Mèdic.

- Inclou la situació de separació o divorci des de 1981.

5. TABULACIONS I CRITERIS DE CLASSIFICACIÓ

Aquest darrer aspecte només serà introduït per tal que el lector pugui començar a fer ús de la font amb un coneixement suficient

de la mateixa. Tanmateix, es reserva per a un proper article, en el següent número de la revista *Historia et Documenta*, el seu aprofundiment. La quantitat de tabulacions que històricament han conformat el Moviment Natural de la Població i els importants canvis esdevinguts en les mateixes en tot aquest temps aconsellen dedicar un article específic a aquesta qüestió.

En el decurs del segle xx millora la cobertura del Registre Civil, però no es realitzen reformes substantives en les estadístiques del moviment natural fins el 1975, amb excepció de la classificació dels naixements per edat de la mare a partir de 1922, la qual cosa permet el càlcul de les taxes específiques de fecunditat.

És important saber, a l'hora de treballar amb les estadístiques del MNP, que és comú a tots els fenòmens la introducció, des del 1975, de la residència com a criteri classificatori, i és l'utilitzat a les taules referents a àrees geogràfiques. Abans de 1975, el MNP publicava la informació dels diferents esdeveniment vitals segons el lloc d'inscripció, ja que la informació del Registre Civil és del lloc on es produeix el fenomen.

A partir de 1975, les taules, si no s'indica el contrari, fan referència al lloc de residència de la mare en el cas dels naixements, al lloc de residència dels difunts en el cas de les defuncions i al lloc de residència dels cònjuges en el cas dels matrimonis. No obstant això, encara es manté la classificació per lloc d'inscripció de l'esdeveniment. Aquest canvi és fonamental ja que elimina les distorsions que provocava domiciliar-los en el lloc on es produïen i permet la correcta realització comparativa d'estudis a nivell territorial.

El problema del canvi d'inscripció s'observa en la ruptura que es produeix, sobretot a nivell municipal, en les sèries temporals entre abans i després de 1975. Un cas paradigmàtic és el dels naixements: abans de 1975 estaven fortament sesgats per una sobreestimació en les ciutats que comptaven amb centres hospitalaris i per una subestimació en les ciutats i municipis amb carència dels mateixos. Òbviament, la construcció de sèries i indicadors, per exemple Taxa Bruta de Natalitat o la Taxa General de Fecunditat, es veu molt afectada per aquest canvi en la domiciliació. Vegem un exemple pel que fa als naixements:

NAIXEMENTS

Any	Rubí	Vic	Sant Sebastià	Sant Feliu
1972	61	1.332	6.869	91
1973	36	1.590	6.840	114
1974	34	1.707	6.915	98
1975	923	557	3.292	884
1976	846	523	3.529	915
1977	941	497	3.319	873

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de les diferents publicacions de l'INE del *Movimiento Natural de la Población de España* dels anys 1972 a 1977.

A tot l'esmentat cal afegir que la incorporació de la data de naixement en lloc de l'edat en els diversos butlletins estadístics des del 1975 i la seva utilització com a criteri de classificació dels esdeveniments vitals en les tabulacions presentades en el MNP, permet l'estudi de la fecunditat, de la mortalitat i de la nupcialitat per generacions, ja que dues persones amb la mateixa edat poden pertànyer a generacions (anys de naixement) diferents.

BIBLIOGRAFIA

Fonts

- Junta General de Estadística (1863). *Memoria sobre el movimiento de la población de España en los años 1858, 1859, 1860 y 1861*. Madrid.
- Instituto Geográfico y Estadístico (1877). *Memoria sobre el movimiento de la población de España en el decenio de 1861 a 1870*. Madrid.
- (1895) *Movimiento de la población de España. Septenio de 1886-92*. Madrid.
- (1901) *Movimiento de la población de España. Año 1900*, Madrid.
- Subsecretaría de Trabajo y Acción Social (1935). *Movimiento natural de la población de España. Año 1931*. Madrid.
- Dirección General de Estadística (1944). *Movimiento natural de la población de España. Año 1940*. Madrid.

- Instituto Nacional de Estadística (1952). *Movimiento natural de la población de España. Año 1950*. Madrid.
- (1963) *Movimiento natural de la población de España. Año 1960*. Madrid.
- (1973) *Movimiento natural de la población de España. Año 1970*. Madrid.
- (1976) *Movimiento natural de la población de España. Año 1974*. Madrid.
- (1978) *Movimiento natural de la población de España. Año 1975*. Madrid.
- (1979) *Movimiento natural de la población española. Año 1976*. Madrid.
- (1980) *Movimiento natural de la población española. Año 1977*. Madrid.

BIBLIOGRAFIA GENERAL

- ARANGO VILABELDA, Joaquín (1981). «Los censos de población en perspectiva histórica», a *Jornadas de Estadística Española*. Tomo I. Madrid: INE.
- BLANES LLORENS, Amand (1996). *La mortalidad en España. Análisis territorial y por causas*. Bellaterra: Departament de Geografia de la Universitat Autònoma de Barcelona. Memòria d'investigació inèdita.
- GARCÍA SESTAFE, José Vicente (1981). «Estadísticas del Movimiento Natural de la Población», a *Jornadas de Estadística Española*. Tomo I. Madrid: INE.
- LIVI-BACCI, Massimo (1993). *Introducción a la demografía*. Barcelona: Ariel (Ariel Historia).
- REHER, David-Sven i VALERO LOBO, Ángeles (1995). *Fuentes de información demográfica en España*. Madrid: CIS (Cuadernos Metodológicos, núm. 13).
- VALERO ESCANDELL, José Ramón (1986). «La implantación del registro civil en España», a *Anales de la Universidad de Alicante. Historia Contemporánea*, núm. 5. Alacant: Departamento de Historia Contemporánea (Universidad de Alicante) i Patronato 'Ángel García Rogel'.